

Kommunal strategi for ordninga Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

2019 – 2022

Vedteken av kommunestyret i Vaksdal kommune, XX.XX.XXXX.

1.0 Om SMIL-ordninga

1.1 Bakgrunn

«Spesielle miljøtiltak i jordbruket» (SMIL) er ei eiga, økonomisk tilskotsordning for miljøretta tiltak i jordbruket sitt kulturlandskap. Midlane vert løyvde over landbruksoppgjeret, og fylkesmannen i Vestland tildeler årlege rammer til kommunane for lokal bruk.

1.2 Føremål

«Forskrift om tilskot til spesielle miljøtiltak i landbruket» utgjer lovgrunnlaget for SMIL-ordninga. Føreskrifta har følgjande føremål:

- fremje natur- og kulturminneverdiene i jordbruket sitt kulturlandskap.,
- redusere ureininga frå jordbruket ut over det som ventast gjennom vanleg jordbruksdrift.

Rundskriv 2017-13 gjev utdjupande forklaring om bruken av SMIL-midlane.

1.3 Lokal tiltaksstrategi

Føremålsparagrafen i SMIL-forskrifta seier at prosjekt og tiltak skal prioriterast ut frå lokale målsetjingar og strategiar. I dette høve har kommunen ansvar for å utarbeide kommunal tiltaksstrategi som grunnlag for prioritering og tildeling av midlar. Føremålet er å få ei best mogeleg målretting av SMIL-midlane ut frå behova og utfordringane lokalt, og strategien vil vere retningsgjevande for kommunen sin verkemiddelbruk. Førre strategi gjekk ut i 2018, og det må soleis lagast ny for komande år.

Beitebruk er viktig. Foto: T.H.Øye.

1.4 Vilkår for å søkje om tilskot

For å kunne søkje om SMIL-midlar må søkerar vere registrert med føretak i Einingsregisteret, og ha rett på produksjonstilskot i jordbruket etter PT-forskrifta. Søknaden må vere knytt til ein landbrukseigedom, anten eige areal eller leigd areal. I tillegg til enkelttiltak, kan det òg gjevast tilskot til samarbeidstiltak. Vilkåret er at minst eitt av føretaka har rett på produksjonstilskot.

Søknad om SMIL-midlar skjer elektronisk via Altinn, og kommunen har 1. juni som søknadsfrist.

2.0 Koplingar til andre miljøordningar, planar og verkemidlar

SMIL-ordninga er ikkje det einaste, økonomiske verkemiddelet for å fremje natur-, kultur- og miljøverdiar i jordbruket sitt kulturlandskap, og det finst også andre planar og strategiar som byggjer opp under føremålet som SMIL skal tene. Kommunen ynskjer difor å sjå ulike verkemidlar i samanheng, for å medverke til god måloppnåing, vekselverknadar og meireffektar.

2.1 Regionalt miljøprogram for Vestland fylke; - føring for bruk av SMIL-midlar

Regionalt miljøtilskot (RMP) er eit statleg tilskot til jordbruksføretak for å ta vare på miljøverdiane i jordbruket. Dette skal skje etter fylkesvise miljøprogram, og Vestland fylke har nyleg utarbeidd nytt program for si prioritering og tildeling av midlar (2019-2022). Programmet gjev føringar for kommunen sin bruk av SMIL-midlar, og den lokale tiltaksstrategien må ha forankring i fylkesmannen sine mål og prioriteringar:

- HOVUDMÅL: «*Miljøprogrammet i Vestland skal stimulere til å oppretthalde og utvikle eit ope og variert kulturlandskap. Særskilte verdiar i kulturlandskapet skal takast vare på og skjøttast, god agronomi skal fremjast og ureining og tap av næringsstoff frå jordbruket skal reduserast*».
- DELMÅL:
 1. *Eit ope og velstelt kulturlandskap.*
 2. *Bratt jordbruksareal i aktiv drift.*
 3. *God utnytting av utmarksbeite og aktiv stølsdrift.*
 4. *Utvalde biologiske- og kulturhistoriske verdiar blir tekne vare på og skjøtta.*
 5. *Landbruket er klimavenleg og har lite tap av næringsstoff og klimagassar til luft.*
 6. *Eit landbruk som er tilpassa eitt endra klima.*
 7. *Minst mogeleg tap av næringsstoff frå landbruket til vassdrag.*
- STRATEGIAR: *Jamfør «Regionalt miljøprogram for Vestland fylke 2019-2022.*

Sommarbeite, Nesheimstølen.

Foto: G. Øvstedal

2.2 Vassforskrifta - ramme for miljømål

Vassforskrifta tek utgangspunkt i EU-sitt vassdirektiv. Forskrifta gjev rammer for fastsetting av kommunale miljømål om berekraftig forvaltning av vassførekomstane i kommunen. Dette tydar at kommunen skal vurdere miljøforhold og menneskapt påverknadar ut frå målet om god økologisk tilstand for vassmiljøa, og prioritere naudsynte tiltak. Her kan det oppstå miljøutfordringar ved at jordbruksareal ofte ligg langs vassdrag, og gjennom SMIL kan landbruksforvaltninga støtte tiltak som tek sikte på å

avgrense problematikken. Nettportalen «Vann-nett» gjev detaljert oversyn for tilstanden i dei fleste vassførekomstar i kommunen, og dannar soleis eit viktig utgangspunkt og kunnskapsgrunnlag.

2.3 Kommuneplanen

Kommuneplanen for 2006 – 2016 seier at kommunen har eit medansvar i ressursforvaltninga, mellom anna av natur, biologisk mangfald, klima og ressursfordeling. I høyringsframlegget til ny kommuneplan 2019 -2030, står det at arealbruken i kommunen må vurderast opp mot konsekvensar for mellom anna naturmangfald, kulturmiljø og landskapsbilete. Verdien av kulturlandskapet vert trekt fram som viktig verdi for busetnad og arealutvikling i distrikta, der utviklinga må skje på landbruket sine premisser. Sentrale grep i dette høve, er å ta vare på areal som har høg verdi, mellom anna dyrka mark og beiteområde. Vidare legg planframlegget opp til omsynssoner rundt utvalgte kulturverdiar og landbruksareal.

Plan for kulturminne
Vaksdal kommune 2015-2018

2.3 Temaplanar for Vaksdal kommune

Vaksdal kommune har temaplanar som er naturlege å sjå opp mot SMIL-strategien:

- *Klima- og energiplan 2011 – 2015.*
- *Kulturminneplan for Vaksdal kommune, 2015 – 2018.*
- *Kulturplan, Vaksdal kommune, 2016 -2026.*

2.4 Rapportar

Det finst fleire rapportar med relevans for verdivurdering og prioritering i SMIL-samanheng:

- *Miljøtilstanden i Bergsdalsvassdraget i Vaksdal kommune, RB-rapport 2204.*
- *Bekkekløftprosjektet, naturfaglege registreringar 2009, RB-rapport 1383.*
- *Kartlegging og verdisetting av naturtypar i Vaksdal, MVA-rapport 2005.*
- *Viltet i Vaksdal, MVA-rapport 8/2004.*
- *Sluttrapport: «Natur og kulturbasert næringsutvikling rundt Den Grøne Sløyfa».*
- *Fjordtur i Veafjorden 10.06.2008.*

2.5 Andre tilskotsordningar

Det finnes både offentlege og private tilskotsordningar som kan kombinerast med SMIL:

- *Kulturminnemidlar, Hordaland fylkeskommune.*
- *Kulturminnefondet, Norsk kulturarv.*
- *Klima- og miljømidlar, fylkesmannen.*
- *Vaksdal kommune sitt fond for vilt, fiske og friluftsliv.*

3.0 Natur- og kulturminneverdiar i kommunen; utfordring/problemstilling

Som grunnlag for vektlegging og overordna prioritering i tiltaksstrategien, vert det gjeve ei kort skildring av natur- og kulturverdiar i jordbrukslandskapet i Vaksdal, med status, framtidige utfordringar og verdivurdering.

3.1 Biologisk mangfald

Jordbruket sitt kulturlandskap inneheld mange naturtypar og leveområde for ulike artar. Landskapet er soleis viktig for det biologiske mangfaldet og korleis mangfaldet utviklar seg. Dagens jordbruksdrift er meir intensivt og einsidig enn før, og tidlegare driftsformer skapte i større grad samansette og mosaikkprega landskap, med høgare diversitet. Mange av dei artane som hadde gode vilkår, har i dag gått tilbake grunna meir rasjonell og effektiv drift. I dette høve ynskjer kommunen å medverke til skjøtselstiltak og driftsmåtar som mellom anna;

- tek vare på/fremjar gamal kulturmark/beitemark, med mangfaldet av vegetasjonstypar desse representerer.
- legg til rette for hekking av truga/sårbare fugleartar i jordbruket sitt kulturlandskap (vipe, åkerrikse, storspove, sandsvale, ..).
- fremjar innslaget av pollinerande insekt.

*Kulturmark/diversitet
Foto: Tore H.Øye.*

Tildeling av SMIL-midlar til slike tiltak, skal vere eit tillegg til prioriteringane i RMP.

FRAMANDE ARTAR

Framande artar er eit trugsmål mot biologisk mangfald. Artane kan spreie seg raskt og konkurrerer ut naturlege artar. Spreiing kan oppstå ved flytting av lausmassar under byggje- og anleggsverksemd, og artane oppstår ofte langs dyrka mark, på brakklagt jord og i driftsvegar. Dei vanlegaste er parkslirekne, kjempe-sprinfø og tromsøpalme/kjempebjørnkjes. Vi kjenner ikkje godt til utbreiinga og problemet lokalt, men det førekjem førekomstar fleire stader i kommunen. Soleis kan tildeling av SMIL-midlar til mekaniske tiltak, vere aktuelt.

3.2 Friluftsliv i kulturlandskapet

Jordbrukslandskapet dannar ofte grunnlag og utgangspunkt for ferdsle, naturopplevingar og rekreasjon, og dei gamle ferdslevegane mellom grendene og stølane i kommunen, er mykje nytta i tursamanheng. I Eksingedalen er dei fleste støls-

Ved Småbrekke. Foto:S. Klyve

vegane merka, og lokalmiljøet organiserer «Stølstrimmen». Ved Almane på Bergo er det sett opp info om kulturminna på husmannsplassen, og på Haugen inngår kulturlandskapet i reiselivssatsinga. Gardsmiljøet i Militærvegen på Småbrekke i Bergsdalen, er mykje nytta som utgangspunkt for turar, og det flotte landskapet på Helle utgjør nærturområde for innbyggjarar i kommunen.

Kommunen ynskjer å gje SMIL-midlar til gjeremål som tilrettelegg for friluftsliv i jordbrukslandskapet, med prioritet på tiltak som kan dempe mogelege interessemotsetningar mellom landbruket og ålmenta. Det er òg viktig med semje mellom grunneigarane om aktuelle tiltak.

3.3 Avrenning frå landbruket til vassdrag/naturmiljø

I Vaksdal går mykje av slåttemarka like inntil vassdraga, ofte utan kantvegetasjon imellom. Dette gjer vassmiljøet meir utsett for avrenning av næringsstoff frå jordbruksdrifta. Kommunen ynskjer difor å nytte SMIL-midlar til tiltak som kan redusere faren for slike tilsig, og som er med på stabiliserer grunnen langs kantane. Tiltak som reduserer utslepp til luft frå landbruket, til dømes ved gjødsling, er òg aktuelle i tilskotssamanheng, som tillegg til RMP-programmet. Det kan vidare oppstå avrenning frå stader med beitedyr og rundt gjødselkummar og lagringsplassar for rundballar. Her kan det vere naturleg å støtte opp om oppsamlingstiltak, opne grøfter, tilplantingar og liknande gjeremål.

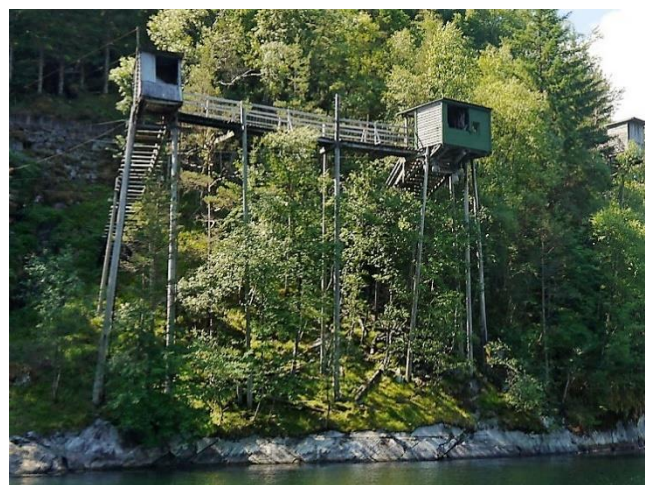
3.4 Kulturminne/kulturmiljø

Det er mange kulturminne knytt til jordbrukslandskapet i Vaksdal, frå ulike typar bygningar, som uteløer, reiskapshus og kvernhus, til steingardar, styvingstre, uteslåttar og gamle ferdslveggar med meir. Når det gjeld bygningar med kulturhistorisk verdi, er desse ofte i dårleg stand, der det hastar med utbetring. Her vil SMIL-midlar til vøling etter gamal byggeskikk, og ved bruk av tradisjonelle materialval, vere aktuelt. Men slike prosjekt kostar ofte mykje, og SMIL-midlane rekk vanlegvis ikkje særleg langt, utan anna finansiering. Det er difor naturleg å vurdere bruken opp mot nytten av tilskotet, tilgjengelege midlar og andre søknadar.

Av verdfulle kulturmiljø i kommunen, kan ein nemne laksegiljene langs fjordane, gardsmiljøa ved den veglause Veafjorden og ulike støls- og naust-miljø. Laksegiljene er til nedfalls fleire stader, og grunneigarane har starta ein flott redningsaksjon for å sikre kulturminna, mellom anna til bruk ved undervising og reiseliv. Langs Veafjorden er det no berre drift og busetjing på eitt bruk, som gjer SMIL mindre aktuelle ut frå vilkåra, utan fellestilltak/-finansiering.

Løe med brakekledning. Foto: T.H.Øye

Gammersvik. Foto: Oliver Klose

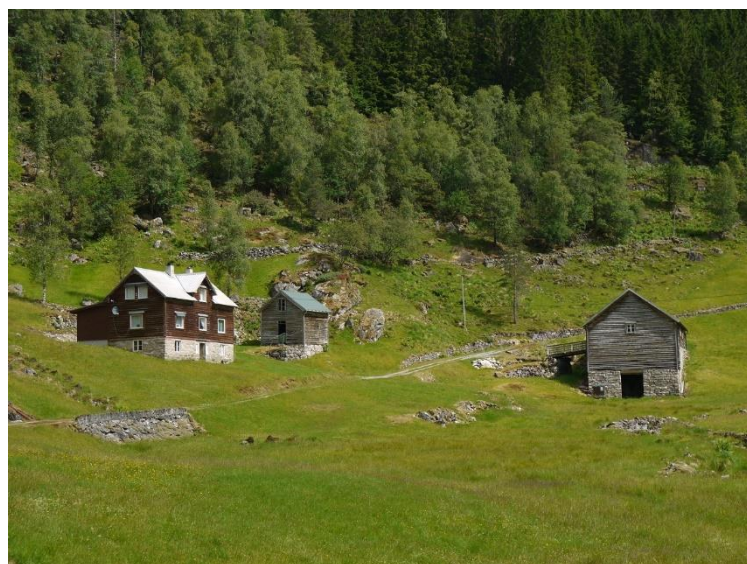
3.5 Skjøtsel av kulturlandskap; hindre attgroing - fremje aktiv drift

Aktiv gardsdrift, med slått og beite-dyr, er avgjerande for å sikre opne og velstelte kulturlandskap. Nedgangen på areal i drift og talet på beitedyr, skapar utfordringar med attgroing på både bøar og beite. Kommunen ynskjer i dette høve å prioritere skjøtselstiltak i område som framleis har tydeleg kulturpreg, med vekt på å sikre og tilbakeføre areal til aktiv drift, der det er realistisk. Til dømes ved rydding, inngjerding og andre skjøtsels- og driftstiltak som fremjar slått og beite. Dette kan vere både nkelt- og fellestiltak, og fysiske instalasjonar knytt til beitebruk.

Bukkstein. Foto: T.H.Øye

Kommunen vil vere spesielt merksam på gardsbruk der drifta skal byggjast opp att. Det same gjeld for veglause gardar med drift, som fell utanfor RMP-ordninga sitt krav til slått av grasenga minst ein gong i året. Etablering av driftsapparat for hausting er ofte vanskeleg på slik stader, til dømes på Leiro. Intensjonen er difor å gjere nytte av SMIL-midlar til tiltak som medverkar til aktiv skjøtsel og drift av areala i produksjons-samanheng, og som kan stimulere til å halde oppe drifta. Slike gardar representerer òg ein kulturhistorisk verdi.

Mellesdal. Foto: T. H. Øye

3.6 Klimatiltak

Klimaet er i endring, og landbruket må som andre næringar ta grep for å leggje til rette for meir klimavenleg drift. Organisasjonane i landbruket har difor starta programmet «Klimasmart landbruk», som listar opp mange, aktuelle grep, både på det enskilde bruk og i fellesskap. For å støtte opp om dette arbeidet, ser kommunen det som naturleg å nytte SMIL-midlar til tiltak som fell inn under SMIL-føremålet, og som kan gje klimaeffekt. I dette høve ynskjer vi å sjå verkemiddelbruken i samanheng med fylkesmannen sine klima- og miljømidlar og RMP-programmet. Aktuelle tiltak kan vere samarbeidstiltak om til dømes kartlegging, informasjon, planlegging og rådgjeving.

3.7 Næringsretta tiltak

Fleire gardsbruk driv med, eller har planar om, næringsverksemd som inkluderer opplevingar i kulturlandskapet. Til dømes reiselivssatsing på Haugen og i Yksendalen, og «Inn på tunet» i Hesjedalen. Vi ynskjer soleis å støtte opp om aktuelle tiltak som fell under SMIL-føremålet. t.

4.0 Kommunale mål, retningslinjer og tiltak

4.1 Hovudmål:

- Tiltaksstrategien for SMIL-midlane skal gje ekstra miljøinnsats i jordbruket sitt kulturlandskap, ved lokale, målretta tiltak som ivaretek og styrkjar natur-, miljø-, og kulturkvalitetane i landskapet.

4.2 Delmål:

- Strategien skal synleggjere og aktualisere SMIL-midlane som miljøverkemidlar for føretak som driv vanleg jordbruksproduksjon.
- SMIL-ordninga skal medverke til medvit og høgt engasjement om varierte skjøtsel- og miljøtiltak i kulturlandskapet, ut over vanleg jordbruksdrift.
- Tiltaka skal gje gode resultat, med høg grad av måloppnåing og monaleg miljøeffekt.

4.3 Tiltak (ikkje uttømande)

PRI.	TEMA	AKTUELLE TILTAK	Tilskotsats
1	Biologisk mangfald/ gamal kulturmark	Skjøtsel/rydding/restaurering av gamal kulturmark: - <i>Prioritet på truga/sjeldne landskapstypar og lokalitetar med tydeleg kulturpreg</i> - <i>Vekt på driftsopplegg; utgjødsla mark, slåttetidspunkt/-metode</i> - <i>Insektshotell eller avsetje areal einga for pollinerande insekt.</i> Tilretteleggje for hekking av truga fugleartar i kulturlandskapet - <i>Vipe/åkerrikse; artane må vere registrert i området</i> - <i>Førehandsreglar ved onnearbeid-/slått – tillegg til RMP-ordninga.</i> Fjerne framande artar	Inntil 70 %
1	Tiltak mot avrenning/ ureining frå landbruket	Økologiske tiltak for å fange opp avrenning - <i>Etablere vegetasjonssoner, fangdammar, opne grøfter,</i> Oppsamlingssystem/bygningstekninske tiltak: - <i>Rundt gjødsellager, samleplassar for rundballar, beitedyr,...</i>	Inntil 70 %
	Tilgjenge, ferdsle og opplevingar i kulturlandskapet	Informasjons- og tilretteleggingstiltak: - <i>Brosjyrar, informasjonstavler, skilt</i> - <i>Gjerdeklyv, sjølvlukande grindar, tiltak på stølsvegar, t.d. omlegging av stiar, kvileplassar (benker/bord), m.m.</i> - <i>Tiltak som vil dempe interessekonflikter har prioritet.</i>	Inntil 70 %
1	Kulturlandskapstiltak	Skjøtselstiltak som fremjar slått og beite: - <i>Rydding/restaurering, inngjerding, låslått, hesjing,</i>	Inntil 70%
1	Planleggings-/fellestiltak	Ulik typar tema/tiltak/gjeremål.	Inntil 100 %
2	Kulturminne og kulturmiljø	Setje i stand/ta vare på /vedlikehalde; - <i>Steingardar, styvingstre, ferdavegar og andre typiske element.</i> - <i>Verneverdige-/kulturhistoriske bygningar/bygingsmiljø:</i> ^ <i>Sentrale bygnigstrekk må vere intakt – ikkje nedrasa bygg.</i> ^ <i>Lokal byggeskikk, trad. materialval, vøling før utskifting.</i> ^ <i>Prioritert på aktiv bruk etteer restaureing, t.d næring.</i> ^ <i>Kostbare tiltak bør samfinansierast.</i>	Inntil 70 % Inntil 50 %
2	Klimatiltak	Aktuelle tiltak på og mellom gardar innafor SMIL-føremålet - <i>Jamfør «Klimamart landbruk».</i>	Inntil 50 %

4.4 Prioriteringskriterier – overordna prioritering

Dei oppsette prioriteringskriteria ovafor, er ikkje absolutte, og det vil bli gjort ei vurdering frå sak til sak etter søknadens innhald, føremål, karakter og verknadsgrad.

Ved behov for prioritering mellom søknadar, skal følgjande vektleggjast:

- Objekt/område med høg kulturhistorisk verdi og verdfulle/truga landskapstypar/artar.
- Planlegginstiltak og tiltak som kjem fleire føretak/gardar til gode (fellestiltak).
- Særmerkte og typiske bygningar/bygningstypar for området/kommunen/regionen.
- Høg effekt av kvar tiltakskrone.
- Fellestiltak og samfinansieringstiltak.
- Tiltak hos nye bønder inntil 5 år etter ovetaking.
- Tiltak som på gardar der drfta vet teken opp att.
- Tiltak med høg ålmenn verdi.
- Tiltak som fremjar aktiv bruk/drift etter tiltaksfasen (bygningar, areal,...).

4.5 Retningsgjevande satsar for godkjenning av kostnader

- TIMESATSAR FOR ARBEID (EIGENINNSATS OG INNLEIGD ARBEID)

- Eige arbeid,
 - Manuelt arbeid/planlegging kr. 300,-/ time
 - Arbeid med motorsag kr. 350,- /time
 - Arbeid med traktor o.l kr. 450,-/time
 - Arbeid med gravemaskin ol kr. 550,- /time
- Innleigd arbeid i regi av entreprenørar/fagpersonell
 - Manuelt arbeid/planlegging kr. 450,- /time
 - Arbeid med maskinar kr. 700,-/time

- ULIKE TYPAR TILTAK/GJEREMÅL

- Tilretteleggingstiltak for ferdsle i kulturlandskapet:
 - Klopp per meter Inntil kr. 300,-
 - Bru Inntil kr. 1 600
 - Gjerdeklyv Inntil kr. 500,-
 - Informasjonstavle Inntil kr. 1 500,-
 - Bord av skurlast Inntil kr. 500,-
 - Krakk av skurlast Inntil kr. 350,-
 - Skilt Inntil kr. 300,-
- Restaurering av gamla kulturmark
 - Skjøtsel/restaurering av gamal kulturmark/beitemark: Inntil kr 2 500,-/daa
 - Gjerding med sauene, bendsle og over og undertråd Inntil kr. 100,-/m
 - Permanent elektrisk gjerde Inntil kr. 50,-/m.
 - Ganggrind Inntil kr. 750,-/stk.
 - Enkle køyregrind Inntil kr. 1 500,-/stk.
 - Kombinasjonsgrind Inntil kr 2 000,-/stk.
 - Hesjing Inntil kr 45,-/golv.

- Kulturminne/kulturmiljø

- Restaurering av tørrmurar

Inntil kr. 1000,-/m.

- Rydding av vegetasjon langs steingardar

Inntil kr. 25,-/m.

- Rydding av vegetasjon rundt uteløer/tørrmura bygg

Inntil kr. 500,- -
1000,-/stk.